

WWF Ελλάς
Λεμπέση 21
Αθήνα 11743

Τηλέφωνο: 210 3314893
Fax: 210 3247578
tnantsou@wwf.gr
www.wwf.gr

Προς: κ. Κωνσταντίνο Δημόπουλο

Προϊστάμενο, Γενική Διεύθυνση Περιβαλλοντικής Πολιτικής
Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας

Κοινοποίηση:

1. ANEMOΔΟΜΙΚΗ ΑΕΕ
Ερμού 25, (15ο χλμ. Ε.Ο. Αθηνών-Λαμίας)
Τ.Κ. 14564, Κηφισιά
energy@ellaktor.com

2. ΠΟΥΝΕΝΤΗΣ Α.Ε.Ε.
Ερμού 25, 15ο χλμ. Ε.Ο. Αθηνών-Λαμίας
Τ.Κ. 14564, Κηφισιά
info@ellektor.com

3. Δίκτυο πολιτών Save Agrafa (υπόψη Παναγιώτη Φωκά)
agrafasos@gmail.com

14 Ιανουαρίου 2020

Αρ. πρωτοκόλλου: WWF 4/2020

Θέμα: Δέουσα εκτίμηση περιβαλλοντικών επιπτώσεων ΑΣΠΗΕ στις θέσεις Μίχος – Βοϊδολίβαδο – Απέλινα και Γραμμένη – Τούρλα – Καρνόπι των εταιριών ΠΟΥΝΕΝΤΗΣ Α.Ε.Ε. και ANEMOΔΟΜΙΚΗ Α.Ε.Ε. αντίστοιχα.

Αξιότιμε κ. Γενικέ,

Έχουμε λάβει αναφορά από κινήσεις πολιτών σχετική με την αδειοδότηση των ανωτέρω αιολικών σταθμών, οι οποίοι χωροθετούνται εντός περιοχών του Δικτύου Natura 2000 και έχουν εγκεκριμένους περιβαλλοντικούς όρους με την απόφαση 198016/04.05.2012 του Υπουργού Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής.

Σε εφαρμογή του περιβαλλοντικού όρου 29, αλλά με καθυστέρηση πέντε χρόνων από την τιθέμενη υποχρεωτική προθεσμία των έξι μηνών από την έκδοση της υ.α. 52983/1952 (Β' 2436/2013), ο κύριος του έργου υπέβαλε τον Μάιο του 2019 προς δέουσα εκτίμηση από τις υπηρεσίες της διευθύνσεώς σας ειδική οικολογική αξιολόγηση (ΕΟΑ). Τον Οκτώβριο του 2019, ο κύριος του έργου κατέθεσε προς τεχνική κρίση από τη διοίκηση πρόσθετα στοιχεία, με τη μορφή τεχνικού υπομνήματος.

Σύμφωνα με την αρχική ΜΠΕ, στη βάση της οποίας εκδόθηκε η ΑΕΠΟ του 2012, στην υπό εξέταση περιοχή καταγράφηκε μια σημαντική συγκέντρωση όρνιων *Gyps fulvus* (15 άτομα) στην δυτική ορθοπλαγιά της κορυφής Καταραχιά σε απόσταση 2,5Km νότια και στην κορυφή Πλάκα σε απόσταση 2,0 Km νοτιοανατολικά του υπό εξέταση αιολικού πάρκου. Κατά το σχέδιο δράσης που εκπονήθηκε σε εφαρμογή της διεθνούς σύμβασης για τη διατήρηση των αποδημητικών ειδών της άγριας πανίδας (Σύμβαση της Βόννης) [η οποία έχει κυρωθεί με τον ν. 2719/1999 (Α' 106)], το είδος είναι κρισίμως κινδυνεύον, και θα πρέπει να προστατευθεί από την τοποθέτηση ανεμογεννητριών εντός

προστατευόμενων περιοχών, σημαντικών περιοχών για τα πουλιά, και άλλων σημαντικών οικότοπων, όπως οι περιοχές φωλεασμού.¹ Αντιθέτως, η μελέτη εκτιμάει τη χωροθέτηση αιολικών πάρκων μόνο ως «πιθανή» απειλή.

Στο τεύχος παρουσίασης νεότερων δεδομένων πεδίου για την εξειδίκευση των περιβαλλοντικών όρων μετριασμού, που υποβλήθηκε στην υπηρεσία σας από τον κύριο του έργου ως προσάρτημα στην Ειδική Οικολογική Αξιολόγηση για τον ΑΣΠΗΕ «ΓΡΑΜΜΕΝΗ-ΤΟΥΡΛΑ-ΚΑΡΝΟΠΙ»/ ΖΕΠ GR2430002 (ΟΡΗ ΑΓΡΑΦΑ) αναφέρονται τα εξής σημαντικά νέα δεδομένα:

«Κατά τις πρόσθετες καταγραφές πεδίου του 2019 (5/2019-9/2019) επιβεβαιώθηκε η αξιολογηθείσα παρουσία Όρνιου στην ορεινή περιοχή της ΖΕΠ για τροφοληψία/ κούρνιασμα (με κορύφωση της παρουσίας τους μήνες Ιούλιο-Αύγουστο). Παρατηρήθηκαν τουλάχιστον 11 άτομα να κινούνται στην περιοχή το Μάιο, τουλάχιστον 14 τον Ιούνιο, τουλάχιστον 50 τον Ιούλιο, 30 τον Αύγουστο και 20 το Σεπτέμβριο του 2019. Η βασική κούρνια που εντοπίστηκε είναι στα βράχια του Καταραχιά, 0.9km βόρεια της βορειότερης Α/Γ [ενώ 2 ακόμα ημερήσιες κούρνιες εντοπίστηκαν στις θέσεις Πέντε Πύργοι (~3.2km ΒΑ) και Μαράθια (0.9km στα ανατολικά νότιου τμήματος)]. Η μέγιστη καταγραφή στη βασική κούρνια ήταν 50 άτομα (10/7/2019). Το είδος χρησιμοποιεί τις κορυφογραμμές στη ΖΕΠ σε τακτική βάση κατά την αναζήτηση του για νεκρά κτηνοτροφικά ζώα (σε κάποιες περιπτώσεις παρατηρήθηκε και τροφοληψία σε νεκρά ζώα, πρόβατα, μοσχάρια, σε εγγύτητα με τις θέσεις των Α/Γ). Σε καθημερινή βάση τα άτομα σαρώνουν μεγάλη έκταση, διασχίζοντας τις κορυφογραμμές του ΑΣΠΗΕ (σε βασική διεύθυνση Β-Ν, μεγαλύτερη συγκέντρωση στη ράχη βορειότερων Α/Γ, καθώς και στο κεντρικό τμήμα πλησίον της θέσης Τούρλα και νοτιότερα στο τμήμα της κορυφογραμμής με διεύθυνση Α-Δ) και στη συνέχεια κατευθύνονται είτε στα δυτικά Αγραφα είτε σε ορεινές περιοχές βορειότερα και νοτιότερα του ΑΣΠΗΕ ή και σε περιοχές σε μεγαλύτερη απόσταση».

Από τις αναλυτικές καταγραφές ορνιθοπανίδας στο παράρτημα, φαίνεται ότι τα όρνια κινούνται εντός της επικίνδυνης ζώνης των ανεμογεννητριών. Μάλιστα ενώ δεν έχει εκπονηθεί κάποιο μοντέλο εκτίμησης θνησιμότητας παρόλα αυτά, με τρόπο επιστημονικά αυθαίρετο η μελέτη εκτιμάει τις πιθανές επιπτώσεις ως «μέτριας σημαντικότητας».

Όσον αφορά τη διαδικασία αδειοδότησης του ΑΣΠΗΕ στη θέση «Γραμμένη-Τούρλα-Κανόπι», πρέπει να επισημανθούν τα εξής:

(α) Κατά την ημερομηνία έκδοσης της ΑΕΠΟ (υ.α. 198086/4.5.2012), η ΖΕΠ με κωδικό GR 2430002 «Αγραφα Όρη» είχε ορισθεί ως ζώνη που προστατεύεται από την οδηγία για τα άγρια πουλιά [άρθρ. 1 παρ. 2 και παρ. 3. κ.υ.α. Η.Π. 8353/276/Ε103/2012 (Β' 415/23.1.2012)]. Κατά συνέπεια, ισχύουν για το έργο οι υποχρεώσεις δέουσας εκτίμησης που απορρέουν από τα άρθρα 5^Α και 5^Β της κ.υ.α. 37338/1807/2010 (όπως προστέθηκαν με την ίδια κ.υ.α. Η.Π. 8353/276/Ε103/2012), ήδη σε ισχύ από την 23.1.2012 (άρθρο 6 κ.υ.α. Η.Π. 8353/276/Ε103/2012). Γενικά, οι αρμόδιες αρχές του ΥΠΕΝ οφείλουν να διασφαλίσουν την μη υποβάθμιση κάθε περιοχής που είναι σημαντική για τα πουλιά, ακόμα αν δεν έχει χαρακτηριστεί ως ΖΕΠ, μολονότι θα έπρεπε.² Ειδικά για την Ελλάδα, τέτοια υποχρέωση απορρέει και από την καταδικαστική απόφαση C-293/07, που δημοσιεύθηκε στις 11.12.2008.

(β) Σε περίπτωση κατά την οποία η διοίκηση θεωρεί ότι το έργο εμπίπτει στον συνδυασμό των άρθρων 4 παρ. 2 της κ.υ.α. Η.Π. 8353/276/Ε103/2012 και 30 παρ. 4 εδ. α' ν. 4014/2011, τότε το συμπέρασμα του παραπάνω σημείου (α) δεν αλλάζει. Σύμφωνα με τις διατάξεις αυτές, πρέπει να αξιολογηθεί η «συμβατότητα» της ισχύουσας ΑΕΠΟ με την ήδη θεσπισμένη ΖΕΠ, κάτι το οποίο μπορεί να σημαίνει μόνο την πλήρη εφαρμογή της ενωσιακής νομοθεσίας για τη δέουσα εκτίμηση.

(γ) Μολονότι κατά την κρίσιμη περίοδο δεν είχαν θεσπιστεί, με μορφή υπουργικής απόφασης, οι προδιαγραφές της ειδικής οικολογικής αξιολόγησης, υπήρχε πλήθος εγγράφων καθοδήγησης, τα οποία ενημέρωναν πλήρως τις αδειοδοτικές αρχές και τους διοικούμενους για το ειδικότερο επιστημονικό περιεχόμενο της αξιολόγησης αυτής. Ήδη κατά την κρίσιμη περίοδο, τα έγγραφα χρησιμοποιούνταν ευρύτατα από τις υπηρεσίες σας και τους μελετητές, ενώ και η νομολογία παρέπεμπε σε αυτά. Ένα ιδιαίτερα εμπειριστατωμένο έγγραφο— το έγγραφο της Ευρωπαϊκής

¹ Convention on the Conservation of Migratory Species of Wild Animals (CMS). (2017). Multi-species Action Plan to Conserve African-Eurasian Vultures (Vulture MsAP), σ. 84. Διαθέσιμο από: <http://bit.ly/2td8891>

² C-141/14, σκέψη 67.

Επιτροπής με τίτλο «EU Guidance on wind energy development in accordance with EU nature legislation – Κατευθυντήριες οδηγίες της ΕΕ για την ανάπτυξη της αιολικής ενέργειας σύμφωνα με τις απαιτήσεις της νομοθεσίας για τη φύση της Ευρωπαϊκής Ένωσης»³ - αναφέρεται και στο προοίμιο της κ.υ.α. 8353/276/Ε103/2012 [σημείο 28, και ειδικά 28(α)]. Συνεπώς, η παράλειψη του ΥΠΕΝ να εφαρμόσει την καθοδήγηση αυτή στην παρούσα υπόθεση προκαλεί εύλογα ερωτηματικά. Σε κάθε περίπτωση, ίσχυαν τα άρθρα 11 παρ. 8 και παρ. 9 του ν. 4014/2011.

(δ) Η δέουσα εκτίμηση – ή, με την ορολογία του ν. 4014/2011, ειδική οικολογική αξιολόγηση - ενσωματώνει την αρχή της προφύλαξης, και αποβλέπει στη διεξαγωγή προληπτικού (ex ante) ελέγχου.⁴ Στην παρούσα υπόθεση, όπως προκύπτει από τα διαθέσιμα έγγραφα και ομολογείται δίχως επιφυλάξεις από τις συναρμόδιες υπηρεσίες, δεν έχει υπάρξει ο έλεγχος αυτός: πρώτα εκδόθηκε η ΑΕΠΟ, και μετά διεξάγεται, μέχρι σήμερα, η δέουσα εκτίμηση. Αυτό άλλωστε προκύπτει ρητά και από τον όρο 29 της ΑΕΠΟ.

(ε) Ανεξάρτητα από τα παραπάνω, θα πρέπει να σημειωθεί ότι η υποχρέωση δέουσας εκτίμησης έχει άμεση ισχύ, ακόμα και αν οι σχετικές διατάξεις δεν έχουν μεταφερθεί, δεν έχουν μεταφερθεί πλήρως (π.χ., επειδή ελλείπει ο λεπτομερής καθορισμός προδιαγραφών για την ειδική αιτιολογική αξιολόγηση), ή δεν εφαρμόζονται λόγω μεταβατικών διατάξεων στην εθνική έννομη τάξη.⁵

Όπως επίσης παγίως γίνεται δεκτό, διατάξεις του ενωσιακού δικαίου που είναι εξοπλισμένες με άμεση ισχύ δεσμεύουν όχι μόνο τα δικαιοδοτικά όργανα, αλλά και τις ίδιες τις διοικητικές αρχές: στα πλαίσια αυτά, και βάση της αρχής της υπεροχής του ενωσιακού δικαίου, οι αρχές αυτές έχουν την υποχρέωση να αφήσουν ανεφάρμοστες τυχόν αντίθετες διατάξεις του εθνικού δικαίου, και να διασφαλίσουν την αποτελεσματικότητα των εφαρμοστέων ενωσιακών διατάξεων.⁶ Όπως θα εκτεθεί στην συνέχεια, στη συγκεκριμένη περίπτωση αυτό δεν είναι απαραίτητο, διότι το εθνικό δίκαιο επιτρέπει, ακόμα και στη φάση αυτή, την πλήρη εφαρμογή των διατάξεων για τη δέουσα εκτίμηση.

(στ) Ακόμα και αν υποθεθεί ότι η διαδικασία που προβλέπεται από τον όρο 29 της ΑΕΠΟ συνιστά «δέουσα εκτίμηση», θα πρέπει να επισημανθεί ότι η εκτίμηση αυτή «δεν πρέπει να παρουσιάζει κενά και πρέπει να περιέχει πλήρη, ακριβή και οριστικά συμπεράσματα και διαπιστώσεις, ώστε να αίρεται κάθε εύλογη αμφιβολία, από επιστημονική άποψη, ως προς τις επιπτώσεις των σχεδιαζόμενων εργασιών στον οικείο προστατευόμενο τόπο».⁷ Κάθε αλλαγή στις προϋποθέσεις εκτέλεσης του έργου θα έπρεπε να αποτελέσει αντικείμενο νέας ΑΕΠΟ.

(ζ) Θα πρέπει να επισημανθεί ο κίνδυνος επιβάρυνσης του φορέα εκμετάλλευσης με τις δαπάνες πρόληψης και αποκατάστασης περιβαλλοντικής ζημίας, και μάλιστα ανεξάρτητα από υπαιτιότητά του, ή από την αυστηρή τήρηση των όρων και προϋποθέσεων που ορίζονται στην ΑΕΠΟ (άρθρα 4 παρ. 1 και 7 παρ. 2 π.δ. 148/2009). Στην περίπτωση αυτή, ο φορέας δεν θα μπορεί να επικαλεστεί ότι το ζημιογόνο γεγονός «έχει προβλεφθεί ρητά στην έγκριση ή άδεια που του χορηγήθηκε από δημόσια αρχή, σύμφωνα με τις κείμενες σχετικές διατάξεις» (άρθρο 11 παρ. 5.1 (α) π.δ. 148/2009), διότι, όπως παραδέχονται οι ίδιες οι αρχές, ούτε το ζημιογόνο γεγονός έχει προβλεφθεί, ούτε οι κείμενες διατάξεις έχουν μέχρι σήμερα τηρηθεί.

Για τους λόγους αυτούς, ο συνδυασμός των άρθρων 4 παρ. 8 ν. 1650/1986 [όπως είχε αντικατασταθεί με το άρθ. 2 ν. 3010/2002 (Α' 91)], 2 παρ. 9 εδ. α' και 6 παρ. 2 (β) περ. αα) ν. 4014/2011 (Α' 209) εκτιμούμε πως επιβάλλει στη διοίκηση την υποχρέωση να ζητήσει νέα ΜΠΕ. Θεωρούμε πως η διαδικασία αυτή θα επιτρέψει μία εμπεριστατωμένη και διαφανή κρίση για τις επιπτώσεις του έργου σε ένα κρίσιμωφ κινδυνεύον είδος. Παράλληλα, η διαδικασία αυτή θα επιτρέψει και την επανεκτίμηση των στοιχείων του άρθρου 5^B της κ.υ.α. 37338/1807/2010, και ειδικότερα την επανεκτίμηση της περιμετρικής ζώνης αποκλεισμού. Τέλος, θα καταστεί δυνατή η διαβούλευση με το κοινό, χωρίς σημαντική επιβάρυνση του φορέα, αφού θα πρόκειται για μία συστηματοποιημένη υποβολή των πληροφοριών που υποβάλλονται σταδιακά και ανεπίσημα τα τελευταία χρόνια.

Ός γενικότερο σχόλιο, θεωρούμε ότι η εκτίμηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων έργων και δραστηριοτήτων και ειδικότερα η πρόνοια των σχετικών οδηγιών της ΕΕ για δέουσα εκτίμηση αυτών

³ https://ec.europa.eu/environment/nature/natura2000/management/docs/Wind_farms.pdf

⁴ C-127/02, σκέψη 34, C-182/10, σκέψη 66, C-258/11, σκέψη 28.

⁵ C-127/02, σκέψεις 62-70.

⁶ C-103/88, σκέψη 31, C-198/01, σκέψη 49, C-341/08, σκέψη 80, C-628/15, σκέψη 54, C-378/17, σκέψη 38.

⁷ C-258/11, σκέψη 44.

εντός περιοχών του δικτύου προστατευόμενων περιοχών Natura 2000 αποτελεί κορωνίδα της πολιτικής για εφαρμογή της αρχής της προφύλαξης, ώστε να συνδυάζεται η οικονομική ανάπτυξη με την αποτελεσματική προστασία του περιβάλλοντος και της ποιότητας ζωής. Είναι συνεπώς απαραίτητη η διασφάλιση τόσο της υψηλής ποιότητας και πληρότητας σε δεδομένα των απαιτούμενων μελετών (ΜΠΕ, ΕΟΑ, ΕΟΜ), όσο βεβαίως και η ενδεδειγμένη και επαρκώς τεκμηριωμένη διοικητική διαδικασία που οδηγεί στην τελική έγκριση περιβαλλοντικών όρων. Όταν κατά τη διαδικασία εκτίμησης των περιβαλλοντικών επιπτώσεων προκύπτουν νέα δεδομένα, είναι απαραίτητο η διοίκηση να περιφρουρεί την ακεραιότητα και περιβαλλοντική αποτελεσματικότητα της διαδικασίας, εκδίδοντας άδειες που βασίζονται σε επαρκή και επιστημονικά στιβαρή τεχνική κρίση.

Ειδικότερα σε σχέση με τις ΑΠΕ, πάγια θέση του WWF Ελλάς είναι πως πρόκειται για υποδομές καταρχήν περιβαλλοντικού σκοπού. Ο επείγων στόχος της αντιμετώπισης της κλιματικής κρίσης που θέτει ως μονόδρομο την κάλυψη των ενεργειακών αναγκών κατά 100% από ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, είναι απαραίτητο να επιτευχθεί με τους ασφαλέστερους για τη βιοποικιλότητα όρους και προϋποθέσεις. Ως εκ τούτου, καμία περιβαλλοντική επιβάρυνση δεν μπορεί να δικαιολογηθεί στην κατασκευή ενός έργου ΑΠΕ, ειδικά όταν μιλάμε για βιοτόπους απειλούμενων ειδών. Ενημερωτικά, μπορείτε να διαβάσετε εδώ τη σχετική θέση μας: http://www.wwf.gr/images/pdfs/WWF_kathari_energeia_stin_ellada.pdf

Τυχόν ελλειπείς διαδικασίες δέουσας εκτίμησης των επιπτώσεων ή διαβούλευσης με το ενδιαφερόμενο κοινό σπιλώνουν τη θετική περιβαλλοντική επίδραση της αιολικής ενέργειας στη χώρα μας και υποσκάπτουν τις προοπτικές ανάπτυξής της, ως σημαντικού μέσου για την ενεργειακή μετάβαση σε μια οικονομία μηδενικών εκπομπών και την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής.

Παραμένουμε ευχαρίστως στη διάθεσή σας για κάθε συζήτηση και διευκρίνιση.

Με εκτίμηση,

Θεοδότα Νάντσου
Επικεφαλής πολιτικής